

Sygn. akt **XXVII Ca 2068/18**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 sierpnia 2019 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie XXVII Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący:	Sędzia Jan Bołonkowski
Sędziowie:	Małgorzata Szymkiewicz-Trelka (del.) Aleksandra Błażejewska
Protokolant:	sekr. sądowy Agnieszka Skrzeczkowska

po rozpoznaniu w dniu 6 sierpnia 2019r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa **Stowarzyszenia (...) w W.**

przeciwko **Skarbowi Państwa - Ministrowi Zdrowia zastępowanemu przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej**

o ustalenie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie

z dnia 20 kwietnia 2018 r., sygn. akt VI C 650/17

1. oddala apelację;

2. zasądza od Stowarzyszenia (...) w W. na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 135 (sto trzydzieści pięć) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

Sygn. akt XXVII Ca 2068/18

UZASADNIENIE

W pozwie wniesionym przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Zdrowia powód - Stowarzyszenie (...) w W. wniosło o ustalenie, że Skarb Państwa nie nabył składników majątkowych aptek, jak znajdujące się w nich urządzenia

i wyposażenie oraz zapas towarów stanowiących przedmiot obrotu aptecznego, które były przedmiotem protokołów zdawczo-odbiorczych, oraz znajdujące się poza apteką urządzenia, wyposażenie oraz towary, jeżeli są własnością właściciela (dzierżawcy) apteki, niezależnie od tego, w czym są posiadaniu.

Powód uzasadnił interes prawny w wytoczeniu powództwa realizacją swoich celów statutowych. W uzasadnieniu pozwu wskazał, że celem statutowym Stowarzyszenia jest prowadzenie działań i czynności zmierzających bezpośrednio do ustalenia stanu prawnego wszystkich osób, które zostały poszkodowane w wyniku ustawy z dnia 8 stycznia 1951 r.

o przejęciu aptek na własność państwa. Stowarzyszenie dąży do przywrócenia prawa własności dla byłych właścicieli aptek, wytwórni farmaceutycznych i ich spadkobierców oraz uzyskania zadośćuczynienia i odszkodowania za mienie apteczne odebrane z naruszeniem prawa w latach 1949-1951.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2018 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie oddalił powództwo i zasądził zwrot kosztów procesu na rzecz pozwanego.

W uzasadnieniu wyroku wskazał, że powód nie ma legitymacji czynnej ani interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c.

Z wyrokiem nie zgodził się powód, zaskarżając go w całości apelacją, w której zarzucił naruszenie:

- 1) art. 189 k.p.c. poprzez dowolną interpretację pojęcia interesu prawnego, a przez to odebranie stronie powodowej możliwości merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy;
- 2) art. 5 k.c. poprzez oddalenie powództwa w sytuacji, gdy działanie przedstawicieli Skarbu Państwa, polegające na braku wydania aktu wykonawczego do ustawy o aptekach z 8 stycznia 1951 r. i bezpodstawnym przejęciu aptek wraz z ich składnikami majątkowymi i niemajątkowymi było rażąco sprzeczne z zasadami współżycia społecznego;
- 3) art. 8 k.p.c. w zw. z art. 61 k.p.c., art. 45 Konstytucji RP i art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności poprzez przyjęcie, że po stronie powodowej brak jest legitymacji czynnej, co w konsekwencji doprowadziło do pozbawienia strony powodowej i byłych właścicieli aptek prawa do sądu;
- 4) art. 386 § 4 k.p.c. poprzez nierozpoznanie istoty sprawy polegające na wyborze przez Sąd jedynie niektórych dowodów, a pominięcie innych oraz niezbadanie materialnej podstawy żądania;
- 5) art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej i arbitralnej oceny materiału dowodowego z zaniechaniem wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego zgromadzonego w niniejszej sprawie, w szczególności poprzez sformułowanie wniosku, że powód nie ma w niniejszej sprawie interesu prawnego, a w konsekwencji tego nierozpoznanie meritum sprawy i okoliczności istotnych dla jej rozstrzygnięcia.

Mając na względzie powyższe zarzuty, powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda zwrotu kosztów procesu w obu instancjach.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Podkreślenia wymaga, że wbrew sformułowaniu zarzutu apelacyjnego odwołującego się do art. 233 § 1 k.p.c., który literalnie wskazuje na dokonanie przez Sąd pierwszej instancji dowolnej oceny dowodów, strona apelująca w rzeczywistości nie kwestionuje tej oceny, jak i przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia okoliczności faktycznych. Ani w treści zarzutu,

ani w uzasadnieniu apelacji strona powodowa nie wskazuje, które z faktów zostały nieprawidłowo ustalone bądź też jakie okoliczności faktyczne nie znalazły odzwierciedlenia w ustaleniach faktycznych. Także w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji podstawowe okoliczności faktyczne nie były sporne. Tym samym zasadne jest przyjęcie, że przedmiotowy zarzut w istocie odnosi się do dokonanej przez Sąd Rejonowy oceny prawnej w kwestii posiadania przez powoda interesu prawnego, a nie sfery faktów.

W tym stanie rzeczy w sprawie znajduje zastosowanie art. 387 § 2¹ k.p.c., zgodnie z którym, jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku może zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

Apelacja jest niezasadna.

Sąd Okręgowy podziela ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i przyjmuje je za własne oraz akceptuje dokonaną przez ten Sąd ocenę prawną.

Zarzuty podniesione w apelacji są nietrafne.

Chybiony jest zarzut nierozpoznania istoty sprawy. Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wtedy, gdy rozstrzygnięcie sądu nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna (np. przedawnienie roszczenia) lub procesowa unicestwiająca roszczenie.

Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera definicji legitymacji procesowej.

W nauce prawa postępowania cywilnego, jak i w praktyce sądowej przyjmuje się, że legitymacja procesowa jest właściwością podmiotu, w stosunku do którego sąd może rozstrzygnąć o istnieniu albo nieistnieniu indywidualno # konkretnej normy prawnej przytoczonej w powództwie. Legitymacja procesowa jest więc zawsze powiązana z normami prawa materialnego. Sąd dokonuje oceny istnienia legitymacji procesowej strony w chwili orzekania co do istoty sprawy. W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy prawidłowo rozstrzygnął przede wszystkim, czy powodowe Stowarzyszenie ma legitymację procesową do wytoczenia powództwa o ustalenie nieistnienia prawa lub stosunku prawnego, którego powód nie jest podmiotem, a co za tym idzie, czy ma w tym zakresie interes prawny (art. 189 k.p.c.).

Powództwo o ustalenie stosunku prawnego lub prawa (art. 189 k.p.c.) może być uwzględnione wtedy, gdy spełnione są dwie przesłanki merytoryczne: interes prawny oraz wykazanie prawdziwości twierdzeń powoda o tym, że dany stosunek prawny lub prawo rzeczywiście istnieje. Pierwsza z tych przesłanek warunkuje określony skutek tego powództwa, decydując o dopuszczalności badania i ustalania prawdziwości twierdzeń powoda. Wykazanie zaś istnienia drugiej z tych przesłanek decyduje o kwestii zasadności powództwa (por. uchwała SN z dnia 19 listopada 1996 r., III CZP 115/96). W doktrynie pierwsza z wymienionych przesłanek merytorycznych określana jest jako przesłanka skuteczności, druga zaś jako przesłanka zasadności powództwa. Badanie drugiej z przesłanek, tj. prawdziwości twierdzeń powoda może nastąpić dopiero po ustaleniu istnienia interesu prawnego. W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy prawidłowo ustalił, że nie jest spełniona pierwsza przesłanka merytoryczna (interes prawny), co czyniło zbędnym badanie prawdziwości twierdzeń powoda o tym, czy dany stosunek prawny lub prawo rzeczywiście istnieje.

Niezasadny jest zarzut naruszenia art. 8 w zw. z art. 61 k.p.c. Przepisy te regulują udział organizacji pozarządowych w postępowaniu cywilnym (zob. też art. 462 k.p.c.).

Na ich podstawie można przyjąć, że w polskim prawie procesowym istnieją trzy formy udziału organizacji pozarządowych w procesie. Pierwsza forma, służąca ochronie obywateli, to możliwość wytoczenia powództwa na rzecz osoby fizycznej (art. 8 i 61 § 1 k.p.c.). Druga forma polega na możliwości wzięcia udziału w toczącym się już postępowaniu (art. 8 i art. 61 § 2 i 3 k.p.c.). Tak określone uprawnienia organizacji pozarządowych mogą

być realizowane tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie. Oznacza to, że organizacje pozarządowe mogą występować w procesie w sprawach: o roszczenia alimentacyjne, o ochronę konsumentów, o ochronę środowiska, o ochronę praw własności przemysłowej, o ochronę równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli, z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Co więcej, ustawa wymaga w każdym tym wypadku zgody osób fizycznych wyrażonej na piśmie na wytoczenie powództwa lub przystąpienie do niej w toczącym się postępowaniu. Trzecią formą udziału organizacji pozarządowej w postępowaniu cywilnym jest możliwość przedstawiania sądowi istotnego dla sprawy poglądu wyrażonego w uchwale lub w oświadczeniu ich należycie umocowanych organów (art. 63 k.p.c.).

Przyjęte w art. 8 i art. 61 k.p.c. ograniczenia dotyczące inicjowania postępowań sądowych przez organizacje pozarządowe dotyczą spraw niepozostających w związku z indywidualną sytuacją prawną tych organizacji. Trzeba przy tym zauważyć, iż tylko w wyraźnie ustawowo określonych wypadkach ustawodawca przyznaje organizacjom pozarządowym, ze względu na przedmiot ich działania, uprawnienia do samodzielnego występowania do sądu z odpowiednimi roszczeniami, np. w odniesieniu do organizacji ekologicznych w art. 323 lub art. 328 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396, z późn. zm.). Podobnych uprawnień nie przewidziano dla organizacji takich jak powodowe Stowarzyszenie (...).

W niniejszej sprawie powodowe Stowarzyszenie w swoim imieniu i na swoją rzecz wytoczyło powództwo o ustalenie, a interes prawny w żądaniu ustalenia wywodziło ze statutowych celów Stowarzyszenia. Zamieszczenie w ustawie procesowej odrębnej regulacji dotyczącej udziału organizacji pozarządowych, do których należą także stowarzyszenia (zob. art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. z 2019 r. poz. 688) oraz postawienie w ramach tych regulacji określonych wymagań niezbędnych do realizacji uprawnienia do wszczęcia postępowania cywilnego i to tylko na rzecz określonej osoby, usprawiedliwiają wniosek, że samo istnienie związku pomiędzy przedmiotem czynności prawnej, dokonanej przez osoby trzecie, a przedmiotem i celem działania organizacji pozarządowej nie oznacza istnienia interesu prawnego usprawiedliwiającego dochodzenie przez tę organizację roszczenia na podstawie art. 189 k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., II CSK 114/13).

Mając na uwadze, że dochodzone roszczenie nie ma bezpośredniego związku z sytuacją prawną powoda ani nie dotyczy stosunków prawnych, w jakich pozostaje powód, zaś byli właściciele aptek mogą sami dochodzić przysługujących im roszczeń, całkowicie chybiony jest zarzut, jakoby zaskarżony wyrok naruszył art. 45 Konstytucji RP i art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności poprzez pozbawienie powoda i byłych właścicieli aptek prawa do sądu.

Sąd Rejonowy nie dopuścił się zarzuconego naruszenia art. 189 k.p.c. Interes prawny w rozumieniu tego przepisu, jak powszechnie przyjmuje się w judykaturze i doktrynie, istnieje wówczas, gdy zachodzi niepewność stanu prawnego lub prawa, powodująca potrzebę ochrony prawnej. Niepewność ta musi mieć przy tym charakter obiektywny, a to występuje tylko wtedy, gdy zachodzi według obiektywnej oceny sytuacji, a nie tylko subiektywnego odczucia powoda. Ponadto interes prawny musi być zgodny z prawem, zasadami współżycia społecznego oraz z celem, któremu ma służyć art. 189 k.p.c. (zob. wyrok SN z 27.06.2001 r., II CKN 898/00). Skuteczne powołanie się na interes prawny wymaga wykazania, że oczekiwane rozstrzygnięcie wywoła takie skutki w stosunkach między stronami, w następstwie których ich sytuacja prawna zostanie określona jednoznacznie. Przez stosunek prawny należy rozumieć taki stosunek między podmiotami prawa, w którym mają one wynikające z dyspozycji normy prawnej uprawnienia i obowiązki, zaś realizacja tych uprawnień i obowiązków zagwarantowana jest przymusem państwowym.

O prawnym charakterze interesu, czyli o potrzebie wszczęcia oznaczonego postępowania i uzyskania oznaczonej treści orzeczenia decyduje istniejąca obiektywnie potrzeba ochrony sfery prawnej powoda. Tak pojmowany interes prawny może wynikać zarówno z bezpośredniego zagrożenia prawa powoda, jak i też może zmierzać

do zapobieżenia temu zagrożeniu. Interes prawny występuje także wtedy, gdy istnieje niepewność stanu prawnego lub prawa, gdy określona sytuacja zagraża naruszeniem uprawnień przysługujących powodowi bądź też stwarza wątpliwość co do ich istnienia

czy realnej możliwości ich realizacji (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 lutego 2002 r. IV CKN 769/00; z dnia 15 października 2002 r. II CKN 833/00; z dnia 30 listopada 2005 r. III CK 277/05; z dnia 2 lutego 2006 r. II CK 395/05; z dnia 15 października 2002 r.,

II CKN 833/00; z dnia 2 sierpnia 2007 r. V CSK 163/07; z dnia 29 marca 2012 r., I CSK 325/11; z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 589/11; z dnia 15 maja 2013 r. III CSK 254/12).

Istnienia interesu prawnego w żądaniu ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego nie eliminuje okoliczność, że podmiot żądający ustalenia sam nie jest stroną stosunku prawnego poddanego ocenie sądu. Powodem w sprawie o ustalenie może być

nie tylko podmiot kwestionowanego albo aprobowanego stosunku prawnego, a może nim być także osoba trzecia wobec stron tego stosunku. O istnieniu interesu prawnego takiej osoby musi jednak rozstrzygać okoliczność, że na jej sytuację prawną może mieć wpływ istnienie lub brak stosunku prawnego zawiązanego między innymi podmiotami. Powództwo z art. 189 k.p.c. musi być celowe, ma bowiem spełniać realną funkcję prawną. Interes prawny musi odnosić się bezpośrednio do sytuacji prawnej powoda lub do stosunków prawnych, w jakich pozostaje powód. Tych wymagań, przynajmniej w odniesieniu do postępowania cywilnego, nie spełnia samo powoływanie się na potrzebę zapewnienia możliwości efektywnego

i skutecznego wykonywania statutowych celów przez organizację pozarządową (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., sygn. akt II CSK 114/13; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2016 r., I ACa 37/16).

W niniejszej sprawie strona powodowa nie wykazała, aby na jej sytuację prawną mogło mieć wpływ istnienie lub brak stosunku prawnego, którego domaga się ustalenia. Tym samym należy przyjąć, że nie wykazała interesu prawnego w wytoczeniu niniejszego powództwa.

Całkowicie chybiony jest podniesiony przez powoda zarzut naruszenia art. 5 k.c.

W orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że przepis ten nie może stanowić podstawy uzasadniającej roszczenie ani też podstawy orzeczenia sądowego uwzględniającego żądanie (zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 1970 r., II CR609/69).

Z powyższych względów Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację jako bezzasadną. Na podstawie art. 98 i art. 108 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 32

ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1265) obciążył powoda jako stronę przegrywającą obowiązkiem zwrotu pozwanemu Skarbowi Państwa kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym w wysokości ustalonej zgodnie z art. 99 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 2 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r.

w sprawie opłat za czynności adwokackie (poz. 265, z późn. zm.).